

BÖRN, SAMGÖNGUR & SÁLFRÆÐI

Málþing um börn og samgöngur 18.11.2019

Sigrún Birna Sigurðardóttir
PhD í félags- og samgöngusálfræði
sigrunbs@gmail.com

Hver er ég

- BA í sálfræði frá HÍ.
- MSc í sálfræði frá Kaupmannahafnarháskóla þar sem ég lagði áherslu á rannsóknaraðferðir, taugasálfræði og klínu.
- Doktor frá Tækniháskóla Danmerkur (DTU Transport), lagði áherslu á samgöngu- og umferðarsálfræði (undirgrein félagssálfræðinnar).
- Vottaður sálfræðingur af landlækni 2015.

- Sérhæfi mig í rannsóknum og ráðgjöf fyrir opinberar stofnanir og sveitarfélög.
- **Helstu verkefni tengjast upplýsingaöflun um stöðu og aðstæður mismunandi samfélagshópa sem nýta ólíka ferðamáta, greiningu á hindrunum, hvötum og hönnun aðgerða fyrir stefnumótun.**
- Ég nýti sálfræðilegar rannsóknaraðferðir (eigindlegar og megindlegar) og legg áherslu á greiningu sálfélagslegra þátta í samgöngum fólks og hönnun mannvænna lausna í skipulagi.
- <https://www.linkedin.com/in/sigrunbs/>

Hvað er samgöngu- og umferðarsálfræði?

“...the study of the behaviour of road users and the psychological processes underlying that behaviour”.

– Rothengatter, 1997

- Umferðarsálfræði skoðar upplifun og samspil einstaklingsins við umhverfi sitt og þau sálfræðilegu ferli sem eiga sér stað í hegðun hverju sinni
- Leitast við að skýra eða spá fyrir um hegðun, svo hægt sé að bregðast við á áhrifaríkan hátt
  - Veitir svör við upplýsingaþörf stjórnvalda og stefnumótunaraðila

Að breyta ferðavenjum...

Sigurður Ingi: Umferðin sífelld erfiðari og óskilvirkari án breyttra ferðavenja

Tryggvi Páll Tryggvason skrifar · 29. ágúst 2019 09:45

Líkar þetta 234

Innlent | mbl | 23.3.2018 | 11:33 | Uppfært 14:02

Vilja breyta ferðavenjum borgarbúa

Breyttar ferðavenjur lykillinn að minni töfum í umferðinni

Tryggvi Páll Tryggvason skrifar · 15. febrúar 2018 11:15

Vilja fyrst og fremst breyta ferðavenjum

31.08.2019 - 19:03 · Innlent

FRÉTTABLAÐIÐ

Fréttir

Markaðurinn

Sport

Lífið

Skoðun

INNLENT

Þurfum að snúa við blaðinu og breyta ferðavenjum

Ný rannsókn um samgöngur og skipulagsmál verður kynnt á málþingi í Norræna húsinu í dag. Íslenskur dósent við Umhverfisháskóla Noregs segir að einkabíllinn hafi verið í of miklum forgangi við hönnun og skipulag byggðar á höfuðborgarsvæðinu.

Mjúki pakkinn í stefnumótun (stýringu umferðarálags, TDM)

Harðar aðgerðir

- Fjárfestingar í innviðum
- Vegatollar
- Afsláttur af tollum
- Uppbygging hjólastíga

Mjúkar aðgerðir

- Markaðsherferðir (t.d. social marketing)
- Skólaherferðir
- Fræðsluefni
- Jákvæð reynsla
- Foreldrafræðsla
- Hagnýting tækni/snjalllausna

Sálfélagslegar hugsmíðar lykilatriði í hönnun mjúkra aðgerða sem miða að því að breyta ástening eða ferðavenjum.

Aðgerðaáætlun í loftslagsmálum
2018 – 2030

Samgönguáætlun

Samgöngu- og sveitarstjórnarráðherra skal leggja tillögu til þingsályktunar um stefnu í samgöngumálum, samgönguáætlun, til fimmtán ára fyrir Alþingi að lágmarki á þriggja ára fresti. Með henni setja stjórnvöld fram stefnu og markmið fyrir allar greinar samgangna. Samhliða skal leggja fram fimm ára áætlun um framkvæmdir, aðgerðaáætlun, fyrir fyrsta tímabil stefnunnar sem einnig skal endurskoðuð minnst á þriggja ára fresti.

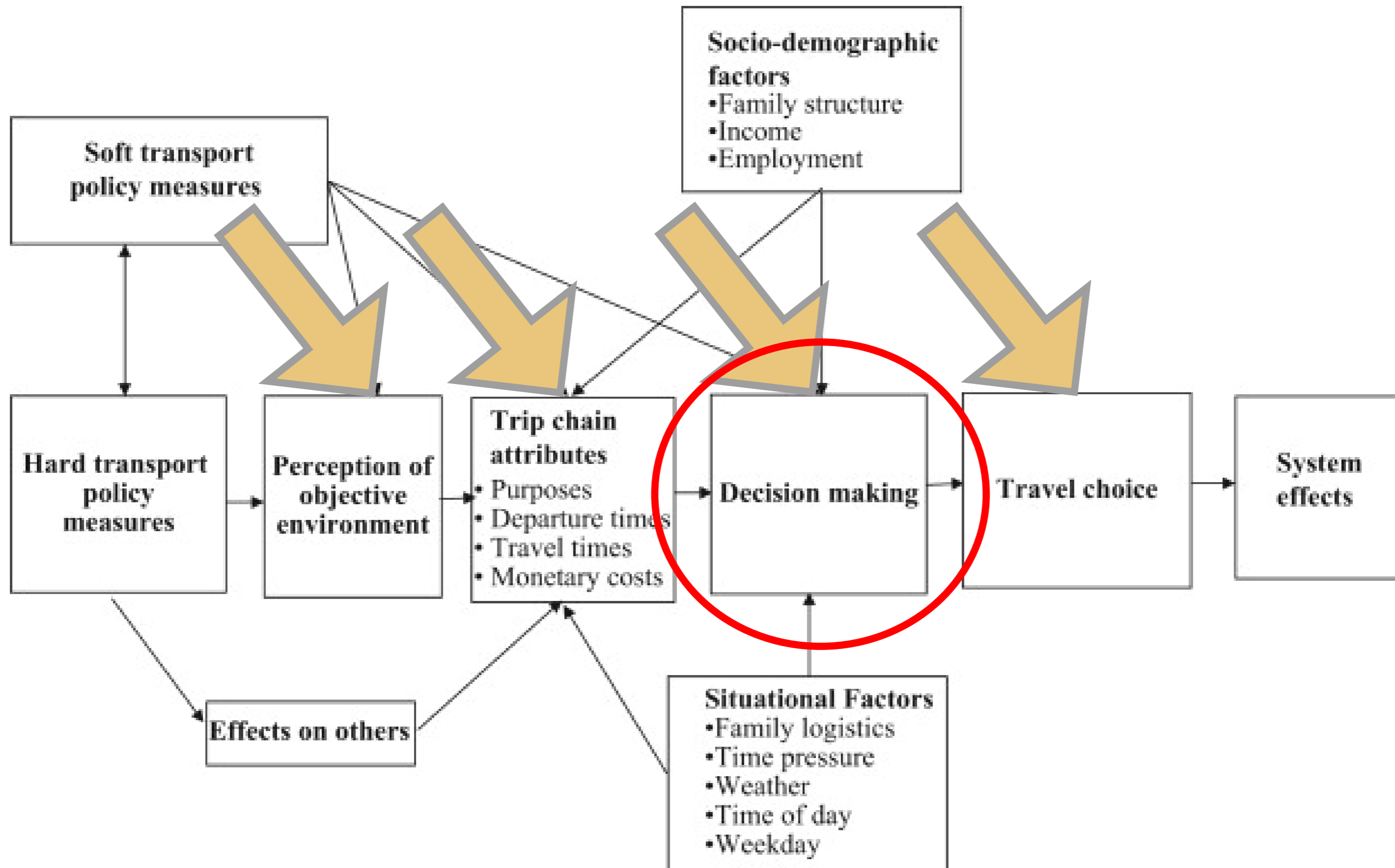
Fyrsta útgáfa, september 2018

26. Fræðsla um loftslagsmál í skólum

<i>Framkvæmd:</i>	Unnin verður áætlun um fræðslu um loftslagsmál í leik-, grunn- og framhaldsskólum á Íslandi í samstarfi við skóla og félagasamtök. Áhersla verður lögð á þátttöku nemenda í mótun lausna og lýðræðislegar og valdeflandi kennsluáðferðir. Einnig verða rýnd námsgögn sem til eru um loftslagsmál í þeim tilgangi að leggja fram tillögur að nýju námsefni eða námsaðferðum sem henta þessu þverfaglega og alþjóðlega viðfangsefni. Félagasamtök hafa unnið öflugt starf í umhverfismennt og fræðslu í skólum landsins. Mögulegt er að fela félagasamtökum að vinna að fræðslu um loftslagsmál í skólum í ljósi reynslu og árangurs þeirra.
<i>Ábyrgðaraðilar:</i>	MNR, UAR o.fl.
<i>Árangursmælikvarðar:</i>	- Tilbúin áætlun - Hlutfall skóla sem taka þátt í fræðsluáttaki

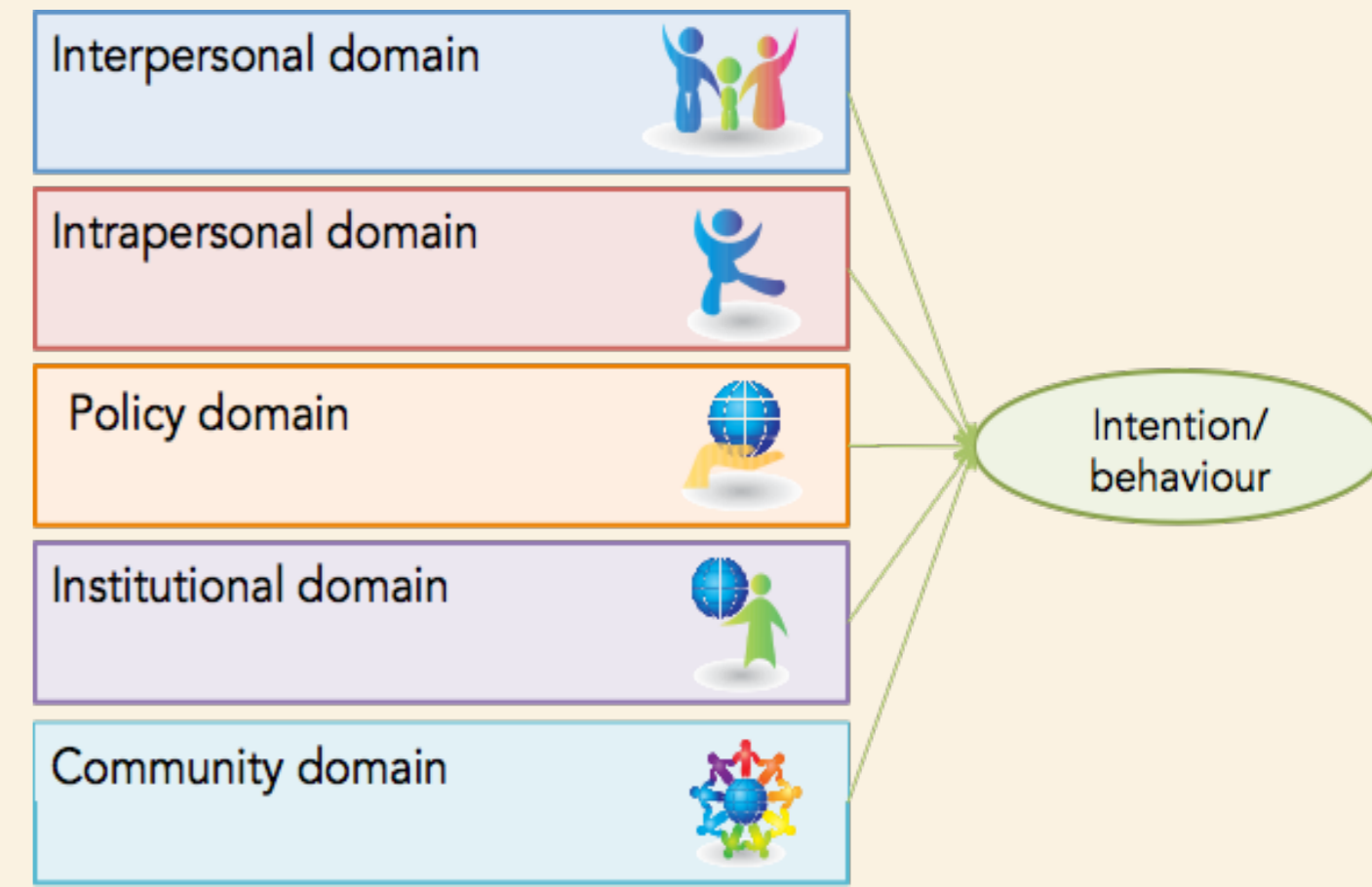
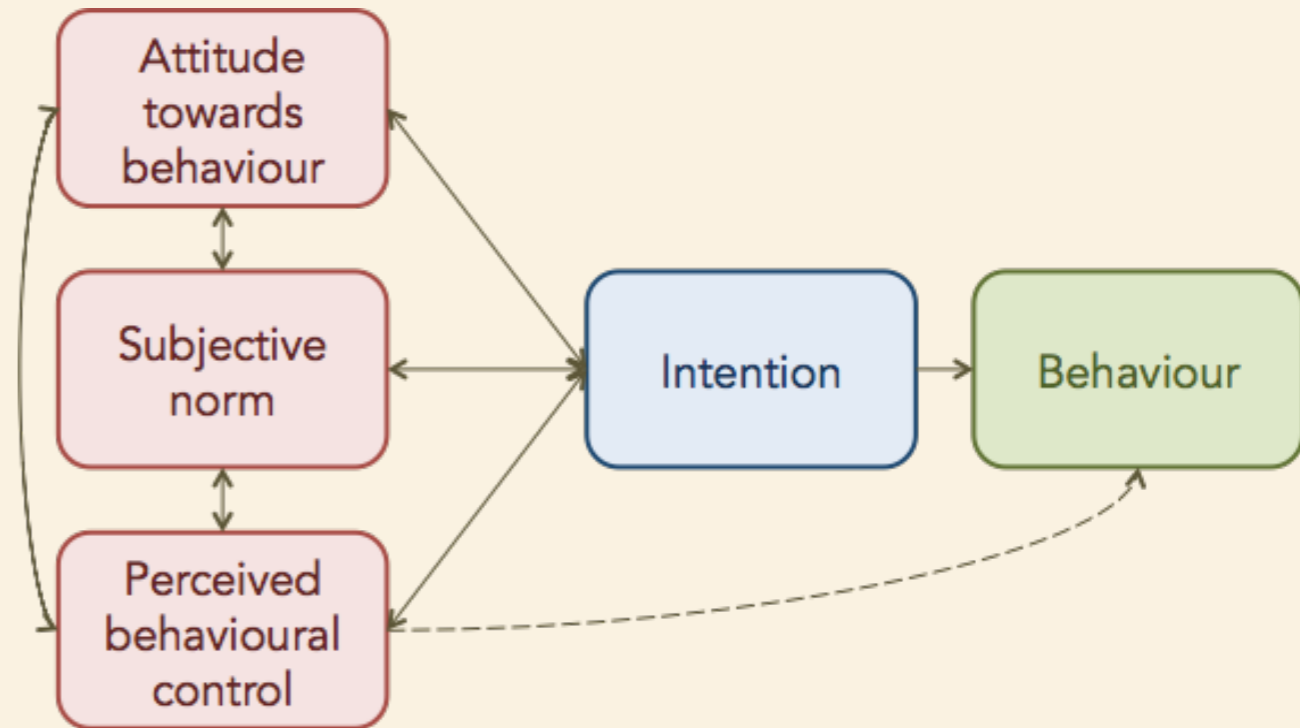
27. Fræðsla um loftslagsmál fyrir almenning

<i>Framkvæmd:</i>	Unnin verður áætlun um fræðslu um loftslagsmál fyrir almenning. Áhersla verður lögð á að útskýra hvað felst í loftslagsbreytingum, hvað veldur þeim og hvers vegna þær eru áhyggjuefni. Þá verður sjónum sérstaklega beint að því hvernig hver og einn einstaklingur getur dregið úr kolefnisspori sínu á marktækan hátt.
<i>Ábyrgðaraðilar:</i>	UAR, MRN o.fl.
<i>Árangursmælikvarðar:</i>	- Tilbúin áætlun

Að skýra og spá fyrir um hegðun

- Samspil áhrifapátta er einstaklings og aðstæðubundið,
- Sálfræðilegar kenningar nýttar til að spá fyrir um og meta hegðun sem á sér stað í ákveðnum aðstæðum fyrir ákveðna þjóðfélags eða áhættuhópa
- Markhópagreiningar nýttar til að greina sameiginlega þætti slíkra hópa
- Þannig má greina hvar* hentar að leggja fyrir inngrip/aðgerðir

Samgöngur og unga fólkid

- Markviss mjúk stefnumótun byggir á bestu mögulegri þekkingu um markhópin sem um ræðir og þekkingu um mismunandi áhrifaþætti, hvata og hindranir fyrir notendur mismunandi ferðamáta
- Ungu fólkid er mikilvægasti samfélagshópurinn þegar kemur að vistvænni þróun í samgöngum
- Þekkingarskortur – meira vitað um ferðavenjur þeirra sem hafa bílpróf og keyra nú þegar, flestar rannsóknir skoða ferðavenjur í skóla og tilbaka en ekki í frístundir
- Áhrif sjálfstæðs og virks ferðamáta – betri rýmdarskynjun, athygli, heilsufar, seigla, sjálfstæði, þrautalausn, jákvæðari reynsla sem styður við áframhaldandi hegðun og loks vana.
- Núverandi ferðavenjur móta hegðun þeirra í framtíðinni – en lítið er vitað um framtíðar ferðavenju væntingar ungs fólks.

1. HVAÐA FERÐAMÁTA VILJA ÞAU SJÁLF Í FRAMTÍÐINNI?

2. HVAR LIGGJA HINDRANIR OG HVATAR?

3. HVERNIG MÓTAST ÞESSI ÁSETNINGUR?

4. HVAR GÆTU MJÚK INNGRIP HENTAÐ?

UNDERSTANDING ADOLESCENTS' INTENTIONS TO COMMUTE BY CAR OR BICYCLE AS ADULTS

Sigurdardottir, S. B., Kaplan, S., Møller, M. & Teasdale, T. W. (2013).
Transportation Research Part D: Transport and Environment, 24, 1–9.

Framtíðarvæntingar

Að kanna væntingar ungmenna þegar kemur að að aðalferðamáta til og frá vinnu

Nýta félagssálfræðilegar kenningar til þess að greina hvata og hindranir

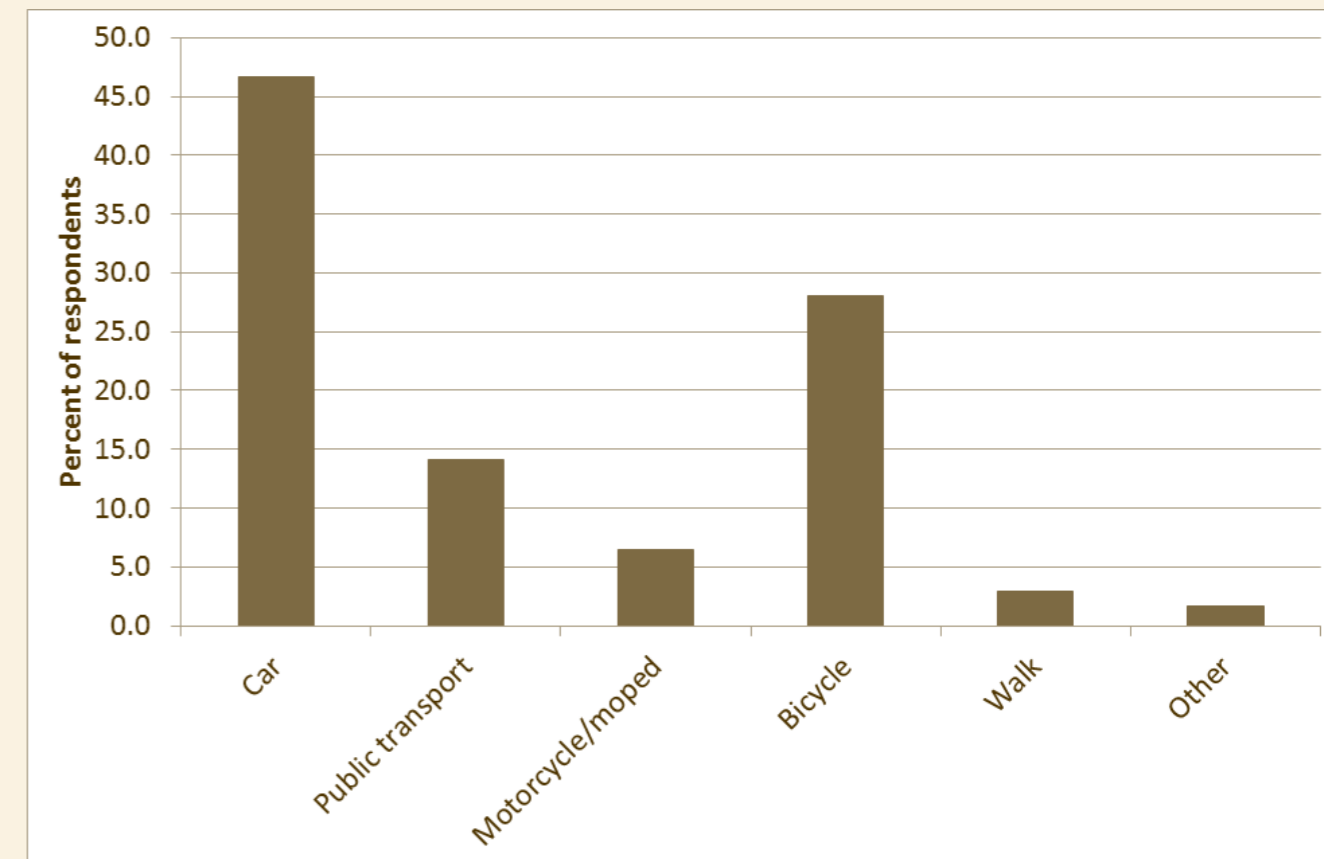
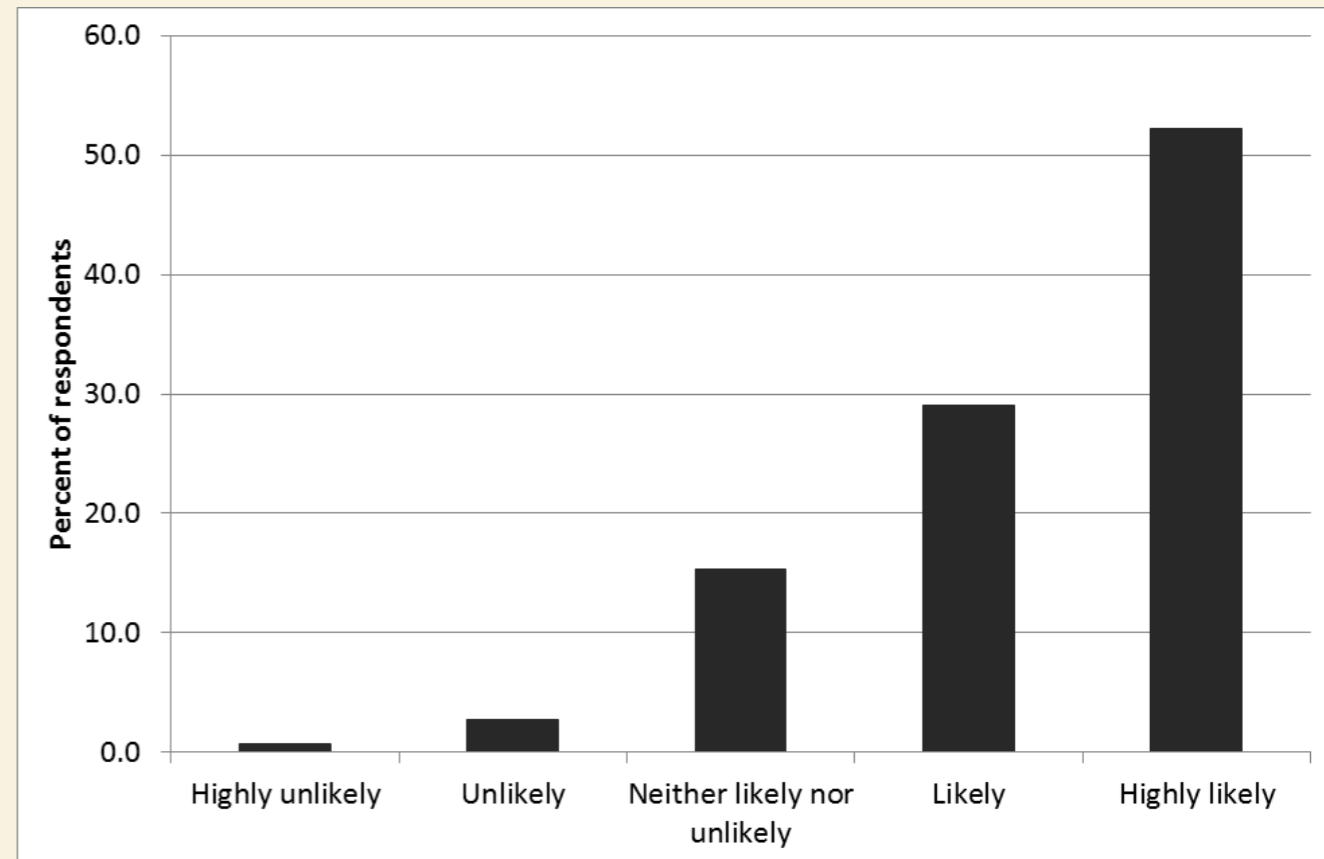
Leggja könnun fyrir þjóðskrárúrtak 15 ára danskra ungmenna

Aðferðarfræði – Formgerðargreining (SEM)

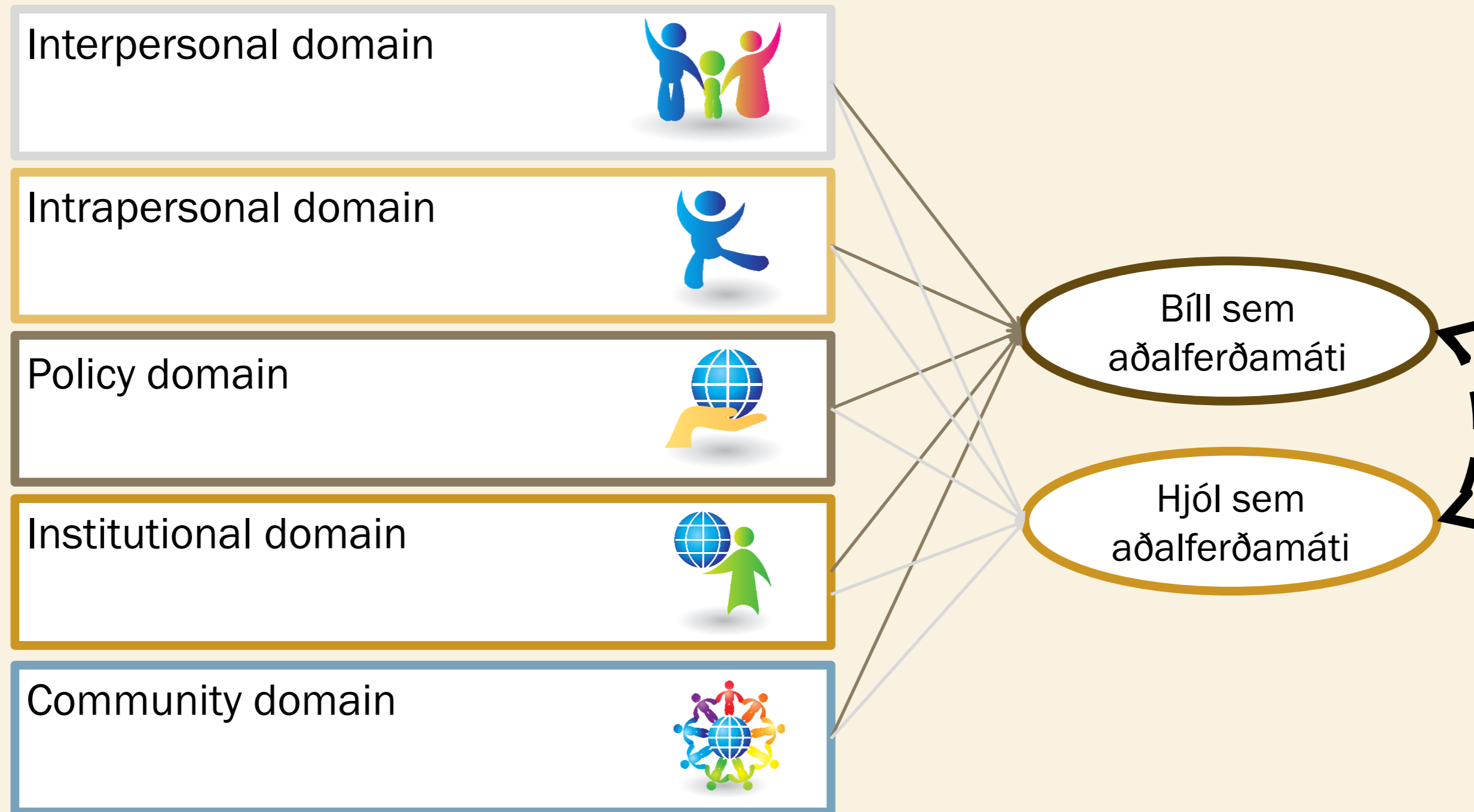
81.3% vænta þess að eiga bíl (líklegt+mjög líklegt)

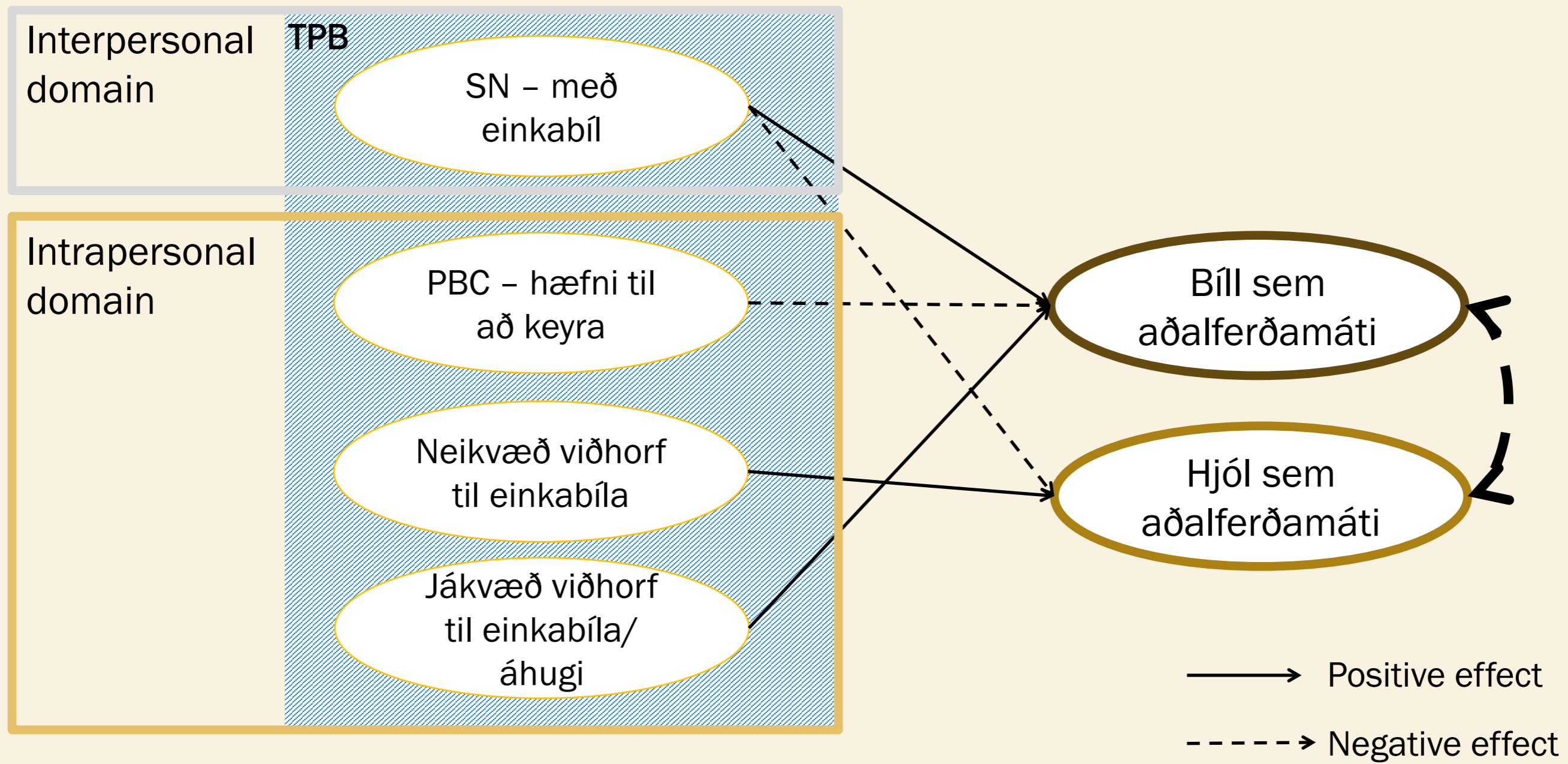
46.7% væntir þess að bíll verði aðalferðamáti

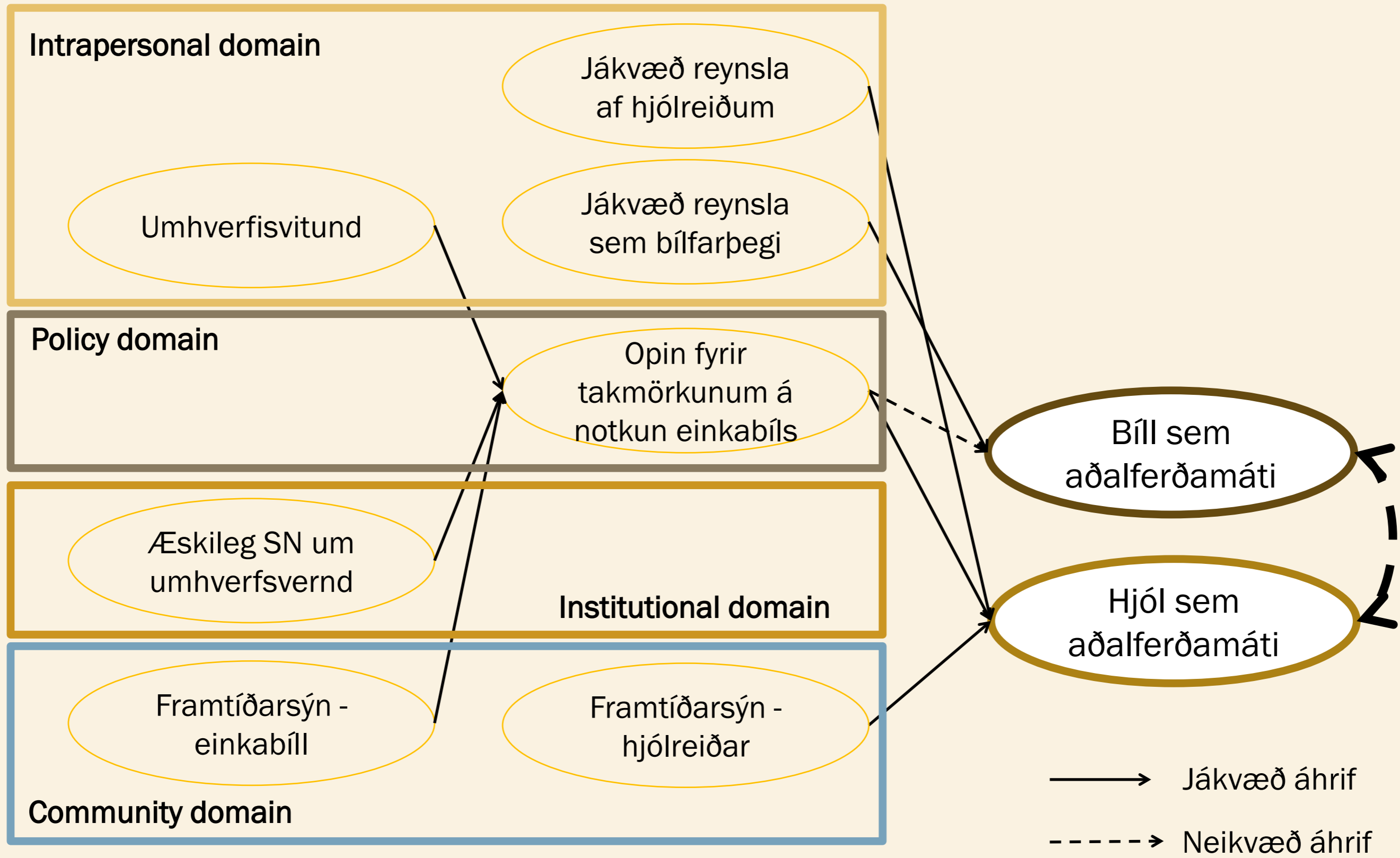
28.1% væntir þess að hjól verði aðalferðamáti

The socio-ecological model (McLeroy et al., 1988)

Máttur foreldra

Hegðun feðra og mæðra er mikilvægur þáttur oger bæði hvati og hindrun

- Foreldrar sem hjóla reglulega til vinnu - jákvæðari upplifun af hjólreiðum
- Ef mæður hjóla reglulega til vinnu – neikvæðari viðhorf til einkabíla
- Ef feður hjóla reglulega til vinnu – framtíðarsýn tengd hjólreiðum og hærri umhverfisvitund
- Hærri menntun mæðra – hærri umhverfisvitund
- Hærri menntun feðra - jákvæðari upplifun af hjólreiðum

Reasons to be taken by car	Percent
Same route as to parents work	58
Dangerous traffic	21
Fastest/easy	18
Other siblings are taken by car	17
Saves time for the parents	15
Too far to walk/cycle	14
Saves time for the child	14
The child wants it	12
Have much to carry	12
Unsafe of other reasons	5
Friends are taken by car	2

Source: Fyhri and Hjorthol, 2006.

THE MOTIVATION UNDERLYING ADOLESCENTS' INTENDED TIME-FRAME FOR DRIVING LICENSURE AND CAR OWNERSHIP: A SOCIO-ECOLOGICAL APPROACH

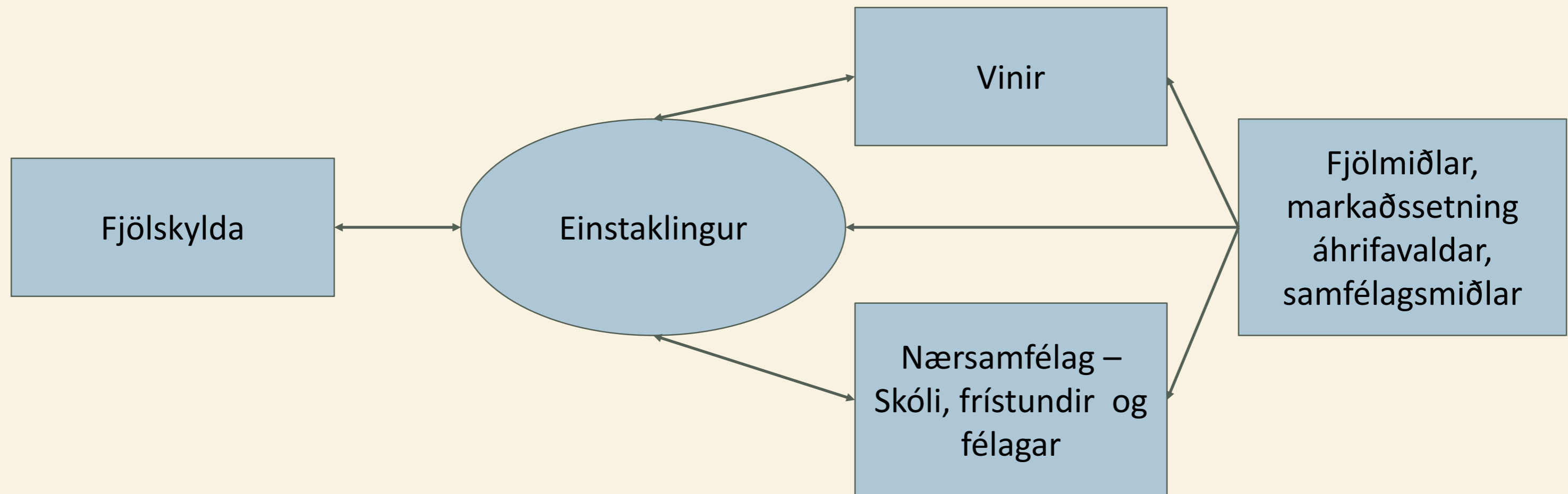
Sigurdardottir, S. B., Kaplan, S., & Møller, M. (2014).
Transport Policy, 36, 19–25.

Hvernig mótast væntingar?

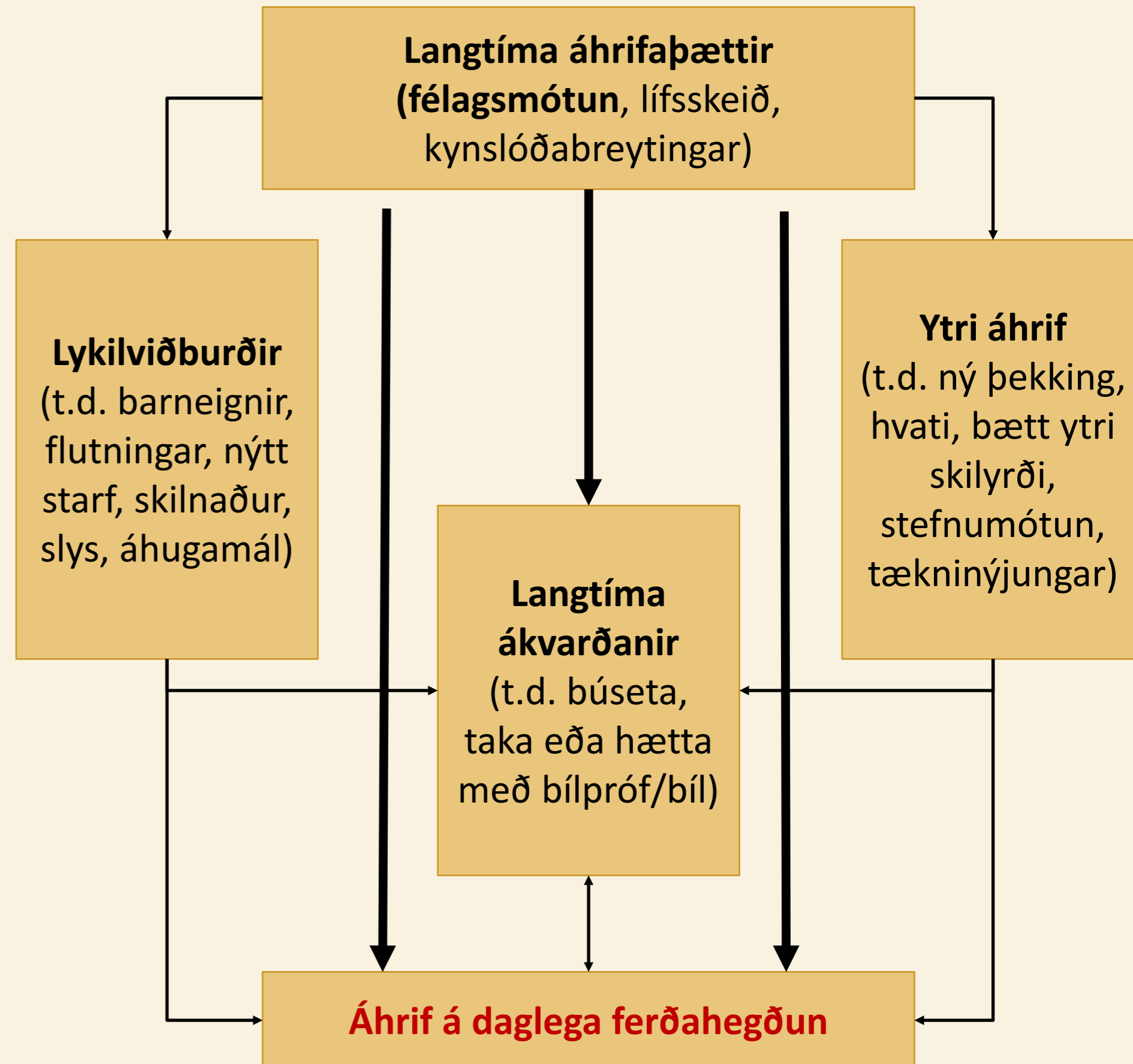
■ Félagsmótun - Travel socialization

- Kenningarlegur hugtakarammi sem gerir ráð fyrir mismunandi áhrifum frá **fyrirmyndum** einstaklingsins; **fjölskyldu, skóla, vinum og fjölmiðlum**
- Ferli sem tekur langan tíma en veldur því að einstaklingurinn innleiðir ákveðinn **samgöngulífstíl** sem ákvarðar hegðun hans til lengri tíma

Mobility Biography nálgun

- Daglegar samgöngur eru rúttína/vani sem skyndilega breytist
- Greinir áhrifavalda og **lykilviðburði** (Key events, life script events)
- Þrjú megin svið tilgreind; **1. heimili og fjölskylda, 2. menntun og starfsframi auk 3. staðsetningar búsetu**
- Kynbundin hlutverk áberandi
- Gagnleg nálgun fyrir stefnumótendur sem geta einbeitt sé að ákveðnum lykilviðburðum

Hvernig mótast ferðavenjur og væntingar ungmenna

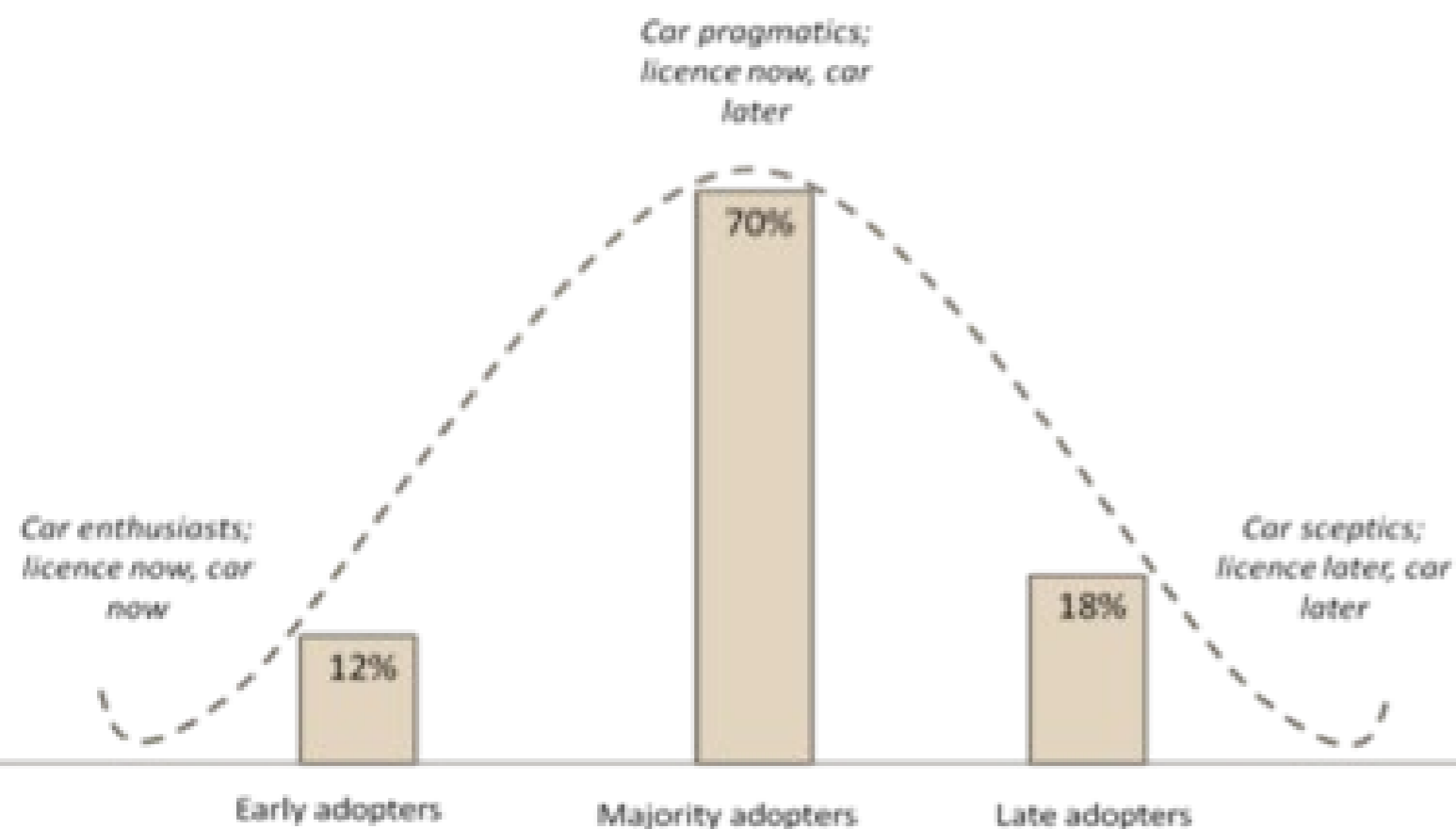
Að greina hvernig væntingar ungmenna þróast (hvatar og hindranir) þegar kemur að því að taka bílpróf og eignast bíl í framtíðinni

25 drengir og 25 stúlkur frá Sjálandi sem voru þátttakendur í fyrri viðhorfskönnun

Eigindleg aðferðafræði: Narrative thematic analysis

Kenningarlegur grunnur: Travel socialization, mobility biography, Socio-ecological model

Bíla unnendur

- Engin umhverfisvitund
- Enginn vilji til að taka þátt í umbreytingum

Raunsæir

- Blönduð umhverfisvitund
- Lítil vilji til að taka þátt í umbreytingum

Efins

- Hæsta umhverfisvitund
- Mikill vilji til að taka þátt í umbreytingum

Hvar gætu mjúk inngrip hentað?

Dæmi um áhrifaþætti sem nýta má til hönnunar inngripa fyrir RAUNSAEA hópinn:

- *Umhverfisvitund* – bætt þekking ýtir undir vilja til að taka þátt í aðgerðum til að draga úr einkabílanotkun (willingness) og trú á að hegðun skipti máli (environmental efficacy).
- *Reynsla* – ánægja núverandi ferðavenjur
- *Huglægt mat* (umhverfi, öryggi og aðgengi að öðrum ferðamáta)
- *Félagsmótunaraðilar* – Heimilið, fyrirmyndir, kynjahlutverk
- *Lykilviðburðir* (life script events), *lærður vani* (script based habit) - Ný áþreifyfanleg framtíðarsýn?
- *Viðhorf, samfélagslegt norm*
- *Heilsufarslegur ávinningur*
- *Fræðsla um kostnað*
- *Lífsgæði, ferðafrelsi ekki takmarkað*

Samantekt - sóknarfæri mjúkra aðgerða

- Forsenda vel heppnaðra aðgerða hvílir á gagnreyndri þekkingu um þarfir og áhrifaþætti á hegðun ólíkra hópa (evidence based practice)
- Sálfélagslegar hugsmíðar skipta höfuðmáli í þessu samhengi
- Tímasetning inngripa - lífsviðburðir og æviskeið – MISMUNANDI ÞARFIR (mobility biography, life events, script-based habit)
- Hagnýta straum sálfélagslegra rannsókna á aðgerðum sem eru líklegar til að breyta/hnika við hegðun og viðhalda nýjum vana
- Efla þverfaglegt samstarf og þekkingarsköpun sem veitir stefnumótunaraðilum eftirfylgni í áætlunum